

VĀRDNĪCA

Absolūtā priekšrocība – *Absolute advantage*. Kādas valsts priekšrocība ražot vairāk preču vai *pakalpojumu* salīdzinājumā ar visām pārējām vai daudzām citām valstīm, pateicoties šīs valsts rīcībā esošajiem īpašiem ražošanas faktoriem, piemēram, pateicoties auglīgai augsnei vai labvēlīgam klimātam, kas ir svarīgi lauksaimniecībai, vai iedzīvotāju augstai profesionālai sagatavotībai un labākai darba pieredzei, kas ir svarīgi uz jaunākām ražošanas tehnoloģijām balstītai rūpniecībai.

Ja valstij ir absolūtās priekšrocības noteiktās nozarēs, tad tā ir spējīga ražot attiecīgās preces vai sniegt pakalpojumus ar daudz mazākām izmaksām nekā citas valstis. Līdz ar to valstij ir izdevīgi specializēties šo preču vai pakalpojumu ražošanā un to eksportā. Tomēr arī tās valstis, kurām nav absolūto priekšrocību, var iegūt no starptautiskās tirdzniecības. Sk. *salīdzināmā priekšrocība*.

Apstrādājošās rūpniecības preces – *Manufactured goods*.

Preces, kas tiek ražotas, rūpnieciski pārstrādājot *primārās preces* (izejvielas), piemēram, benzīns tiek ražots, pārstrādājot naftu; tērauds – pārstrādājot dzelzs rūdu; tekstils – pārstrādājot vilnu vai kokvilnu; konditorejas izstrādājumi – pārstrādājot graudus.

Ārējie efekti (ārējās ietekmes) – *Externalities*. Ārējie efekti rodas, ja kādas personas vai firmas darbība rada zaudējumus vai nodrošina labumu citiem, taču nedz šai personai, nedz firmai par tiem nemaksājot vai neizmaksājot kompensāciju. Negatīva ārējā efekta piemērs ir augsta dabas piesārņotība, kas rodas uzņēmumā, ražojot produkciju. Tās sekas ir nekompensētās izmaksas par veselības stāvokļa pasliktināšanos cilvēkiem, kas dzīvo šā uzņēmuma tuvumā. Gluži pretēji – pamatizglītība ir piemērs *pakalpojumam* ar pozitīvu ārējo efektu, jo tiek uzskatīts, ka sabiedrība iegūst labumu no izglītotiem iedzīvotājiem.

Valdības uzdevums ir minimizēt negatīvās un maksimizēt pozitīvās ārējās ietekmes, veicot dažādus regulēšanas pasākumus: uzlikt nodokli precēm ar negatīvu ārējo efektu; subsidējot vai tieši nodrošinot iedzīvotājus ar precēm, kurām ir pozitīva ārējā ietekme.

Ārvalstu investīcijas – *Foreign investment*. Investīcijas uzņēmumos, kas darbojas ārpus tās valsts, kuras pilsonis ir

investētājs. Sk. arī *ārvalstu tiešās investīcijas un portfeļinvestīcijas*.

Ārvalstu tiešās investīcijas – *Foreign direct investment*.

Ārvalstu investīcijas, kas tiek veiktas ar mērķi, lai nodrošinātu ilgstošu ieinteresētību un uzņēmuma pārvaldes efektīvu kontroli. Ārvalstu tiešās investīcijas ir citu valstu uzņēmumu akciju pirkšana, ārvalstnieku īpašumā esošo uzņēmumu iegūtās peļņas reinvestēšana valstī, kurā tas atrodas, un aizņēmumi, kurus izsniedz vadošais uzņēmums savai ārzemju filiālei. *Starptautiskā valūtas fonda* vadlīnijas paredz: lai ārvalstu investīcijas varētu uzskatīt par tiešām, ārvalstu ieguldītājam jāpieder ne mazāk kā 10% balsstiesīgo akciju. Tomēr daudzās valstīs šis skaitlis tiek noteikts daudz augstāks, jo tiek uzskatīts, ka 10% ir pārāk maz, lai veidotu uzņēmuma pārvaldes efektīvu kontroli un nodrošinātu investora ilgstošu ieinteresētību tajā.

Atjaunojamie dabas resursi – *Renewable natural resources*.

Dabas resursi, kuri var tikt atjaunoti vai papildināti dabisko procesu gaitā vai arī ar cilvēku darbību. Atjaunojamo dabas resursu piemērs ir meži un zivis. Minerāli un *no zemes dzīlēm iegūtais kurināmais* tiek uzskatīti par *neatjaunojamiem dabas resursiem*, jo to atjaunošana var notikt vienīgi ģeoloģiskā, nevis cilvēku dzīves laika mērogā. Daži vides aspekti, piemēram, augsnes auglība, spēja videi asimilēt piesārņojumu un saglabāt ekoloģiski tīru sistēmu, tiek dēvēti par daļēji atjaunojamiem, jo tos iespējams atjaunot ļoti lēni vairāku paaudžu laikā.

Attīstības valstis – *Developing countries*.

Saskaņā ar *Pasaules bankas* sadalījumu šajā grupā ietilpst visas valstis ar zemu un vidēju IKP uz vienu iedzīvotāju līmeni, kā arī *četras attīstības valstis ar augstu ienākumu līmeni* – Katara, Kuveita, Singapūra un Apvienotie Arābu Emirāti. Šajā grupā iekļautas arī pārejas ekonomikas valstis, jo to vairākums (izņemot Slovēniju, kas ietilpst valstu grupā ar augstu ienākumu līmeni) pieder pie vidēju ienākumu līmeņa valstu grupas, bet dažas – pie zemu ienākumu līmeņa valstu grupas (piemēram, Tadžikistāna un Mongolija). Pasaulē ir vairāk nekā 100 attīstības valstu, kurās dzīvo vairāk nekā 80% pasaules iedzīvotāju. Šīs valstis reizēm dēvē arī par trešās pasaules valstīm vai Dienvidiem.

Attīstības valstis ar augstu ienākumu līmeni – High-income developing economies. Valstis, kuras Apvienoto Nāciju Organizācija vai to pašu valdības noteikušas par attīstības valstīm, kaut arī pēc ienākumu līmeņa uz vienu iedzīvotāju tās varētu pieskaitīt pie *attīstīto valstu* grupas. Šajā valstu grupā ietilpst Katara, Kuveita, Singapūra un Apvienotie Arābu Emirāti.

Attīstītās valstis – Developed countries. Valstis ar augstu ienākumu līmeni, kurās vairākumam cilvēku ir augsts dzīves līmenis. Dažkārt šīs valstis definē arī kā valstis, kurās ir lieli *fiziskā kapitāla* krājumi un vairākums cilvēku ir nodarbināti augsti specializētos darba veidos. Šajās valstīs dzīvo aptuveni 15% pasaules iedzīvotāju. Attīstītās valstis dēvē arī par *industriālām valstīm* vai Ziemeļiem.

Auglības koeficients – Fertility rate. Sk. *kopējais auglības koeficients (total fertility rate)*.

Cilvēciskais kapitāls – Human capital. Cilvēku spējas ražīgai ekonomiski aktīvai darbībai, viņu zināšanas, prasme un pieredze. Investīcijas cilvēciskajā kapitālā ir veselības aprūpe, izglītība, profesionālā sagatavotība un citas aktivitātes, kas padara cilvēkus ekonomiski daudz ražīgākus.

Cilvēku resursi – Human resources. Cilvēku spēju kvantitāte un kvalitāte, kas pieejama, lai ražotu preces un sniegtu pakalpojumus. Cilvēku muskuļu spēks un prāta spējas. Var uzskatīt, ka cilvēku resursus veido “kailais” darbs, ko nosaka cilvēku skaits valstī, kas attiecas uz *darbspēku*, kopā ar viņiem piederošo *cilvēcisko kapitālu*.

Dabas kapitāls – Natural capital. Dabas resursu krājumi, ieskaitot zemi, ūdeņus, gaisu, minerālu iegulas. Dabas kapitāls var būt *atjaunojams* un *neatjaunojams*.

Dabas resursi – Natural resources. Visas “dabas dāvanas”, kuras cilvēki izmanto pārstrādei vai tiešajam patēriņam, piemēram, ūdens, gaiss, zeme, meži, zivis, savvaļas dzīvnieki, augsne, minerālu iegulas. Izšķir *atjaunojamos* un *neatjaunojamos* dabas resursus. Dabas resursi ir *dabas kapitāls*, kā arī tādi dabas dotumi, kurus nevar uzkrāt (piemēram, saules gaisma) vai nevar izmantot ražošanā (piemēram, gleznainas ainavas).

Dabiskais monopols – Natural monopoly. Dabiskais monopols veidojas nozarē, kurā viena firma ir spējīga apmierināt (ar viena veida produktu) visu tirgus pieprasījumu ar zemākām vidējām izmaksām, nekā to spētu nozare, kurā ir daudz mazāku firmu. Gāzes un ūdens piegāde ir divi klasiski dabisko monopolu piemēri. Ja to darbība netiktu pakļauta valsts kontrolei, tad šāda veida uzņēmumi varētu tieši ierobežot produkcijas izlaidi ar mērķi, lai paaugstinātu cenas un palielinātu savu peļņu. Lai nerastos tamlīdzīgas problēmas, valsts veic privāto monopolistu regulēšanu vai arī pati nodrošina iedzīvotājus ar šāda veida pakalpojumiem.

Darbspēks – Labor force. Darbspējīgā vecuma (no 15 līdz 65 gadiem) valsts iedzīvotāji, kas atbilst “ekonomiski

aktīvai” vecuma grupai. Šajā grupā ietilpst tautsaimniecībā nodarbinātie, cilvēki, kas dienē armijā, un nestrādājošie iedzīvotāji, bet neietilpst skolēni un studenti, mājsaimnieces un citi, kas veic neapmaksātu darbu.

Demilitarizācija – Demilitarization. Valsts ekonomikas pārorientēšana no ražošanas militārām vajadzībām. Pretēja parādība *militarizācijai*.

Demogrāfija – Demography. Zinātnes nozare, kas pēti iedzīvotājus, ieskaitot to skaitu, sastāvu, sadalījumu, blīvumu, pieauguma tempu, kā arī šo faktoru izmaiņu cēloņus un sociāli ekonomiskās sekas.

Demogrāfiskās slodzes koeficients – Age dependency ratio. Attiecība starp nestrādājošiem iedzīvotājiem, kas ir jaunāki par 15 gadiem un vecāki par 65 gadiem, un darbspējīgā vecuma iedzīvotājiem (15–64 gadi). Vidēji 1998. gadā demogrāfiskās slodzes koeficients bija 0,6 *valstīs ar zemu ienākumu līmeni*, 0,6 – *valstīs ar vidēju ienākumu līmeni*, 0,5 – *valstīs ar augstu ienākumu līmeni*.

Dzeramā ūdens pieejamība – Access to safe water. Iedzīvotāju īpatsvars, kuriem saprātīgā veidā (nepieciešamajā daudzumā, netērējot tā iegūšanai pārāk daudz laika) ir iespējams saņemt tīru, veselībai nekaitīgu ūdeni, ieskaitot attīrītus atklātu ūdenskrātuvju ūdeņus, kā arī nepiesārņotu avotu, sanitāro artēzisko aku un aizsargātu āliņģa urbumu ūdeņus.

Dzimumstības koeficients – Birth rate. Jaundzimušo bērnu skaits gada laikā, izteikts procentos no iedzīvotāju kopskaita, vai arī piedzimušo bērnu skaits uz 1000 iedzīvotājiem.

Dzīves kvalitāte – Quality of life. Cilvēku vispārējās labklājības līmenis, kas ne vienmēr ir kvantitatīvi nosakāms. Bez materiālā patēriņa rādītājiem (sk. *dzīves līmenis*) jēdziens *dzīves kvalitāte* ietver sevī arī netaustāmus labumus, piemēram, tīru apkārtējo vidi, iekšējo un ārējo valsts aizsardzību, politisko un ekonomisko brīvību.

Dzīves līmenis – Standard of living. Cilvēku materiālās labklājības līmenis, ko nosaka viņu ienākumu lielums (piemēram, *NKP uz vienu iedzīvotāju*) vai arī dažādu preču un *pakalpojumu* vienību patēriņa daudzums (piemēram, vieglo automobiļu skaits uz 1000 iedzīvotāju, televizoru skaits uz vienu iedzīvotāju). Sk. arī *dzīves kvalitāte*.

Eiropas Savienība – European Union. Reģionāla starptautiska organizācija, ko veido 15 Eiropas attīstītākās valstis. 1995. gadā to izveidoja uz Eiropas Ekonomiskās Kopienas bāzes, kurai sākums tika ielikts 1957. gadā ar mērķi veicināt ekonomisko integrāciju starp dalībvalstīm.

Ekonomikas attīstība – Economic development. Strukturālās un kvalitatīvās izmaiņas ekonomikā atkarībā no tehnoloģiskā un sociālā progressa prasībām. Termins ekonomikas attīstība ir cieši saistīts ar terminu *ekonomikas izaugsme*, kas ir atkarīga no *ekonomikas attīstības* un balstās uz to. Galvenais ekonomikas attīstības rādītājs ir *NKP pieaugums uz*

vienu iedzīvotāju (vai IKP pieaugums uz vienu iedzīvotāju), kas atspoguļo ekonomikas produktivitātes un valsts iedzīvotāju vidējās materiālās labklājības pieaugumu.

Ekonomikas izaugsme – Economic growth. Process, kas valstī nodrošina iespējas palielināt preču un pakalpojumu ražošanu, *fiziskā, cilvēciskā un dabas kapitāla* kvantitatīvu pieaugumu. Ekonomikas izaugsmi parasti nosaka ikgadējais *iekšzemes kopprodukta (IKP) vai nacionālā kopprodukta (NKP)* pieauguma temps, ko izsaka procentos. Ekstensīvā ekonomikas izaugsme paredz iesaistīt ražošanā papildu resursus (*fizisko, cilvēcisko vai dabas kapitālu*). Ekonomikas izaugsme, kas notiek uz papildu cilvēku darba iesaistīšanas rēķina, var arī nenodrošināt vidējā ienākuma pieaugumu uz vienu iedzīvotāju (sk. 4. nodaļu). Intensīvā ekonomikas izaugsme tiek sasniegta, ja esošo resursu daudzumu izmanto daudz efektīvāk (*produktīvāk*). Intensīvā ekonomikas izaugsme ir pamats *ekonomikas attīstībai*.

Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācija (ESAO) – OECD (Organization for Economic Development and Cooperation). Organizācija, kas koordinē *attīstīto valstu* politiku. Šī organizācija dibināta 1948. gadā kā Eiropas ekonomiskās sadarbības organizācija Māršala plāna īstenošanai Eiropā. 1960. gadā, kad Māršala plāna uzdevumi tika izpildīti, Eiropas ekonomiskās sadarbības organizācijas dalībvalstis vienojās uzņemt tajā arī Kanādu, Spāniju un Amerikas Savienotās Valstis, lai izveidotu ESAO. Dalībvalstu pārstāvji tiek ESAO, lai apmainītos ar ekonomisko informāciju un saskaņotu dalībvalstu *ekonomikas izaugsmes* maksimizēšanas politiku, kā arī lai palīdzētu valstīm, kas nav ESAO locekles, attīstīties straujāk. ESAO ir izveidotas specializētas komitejas, piemēram, Attīstības palīdzības komiteja, kuras dalībnieki koordinē savu politiku, lai palīdzētu *attīstības un pārejas perioda valstīm*.

Enerģijas patēriņš uz vienu iedzīvotāju – Energy use per capita. To aprēķina, izdalot patērētās enerģijas daudzumu noteiktā laika periodā, parasti gada laikā, ar valsts iedzīvotāju kopskaitu. Tas ietver enerģiju, kas iegūta, tieši dedzinot *no zemes dzīlēm iegūto kurināmo*, kā arī elektroenerģiju, ko ražo atom-elektrostacijas, siltumelektrostacijas un hidroelektrostacijas. Lai varētu saskaitīt visus šos enerģijas veidus, tos izsaka vienotā mērvienībā, kas tiek pielīdzināta naftas daudzumam. Biomasas patēriņu (piemēram, malku, kokogles un mēslojumu) šajā rādītājā neietver, jo nav iespējams iegūt ticamu informāciju par tās patēriņu, kaut gan dažās *attīstības valstīs* šis enerģijas veids ir ļoti izplatīts.

Ēnu ekonomika – Gray economy (shadow economy). To veido biznesa aktivitātes, kuras neuzskaita oficiālā statistika. Tās ir nelegālas darbības (jeb tā sauktais melnais tirgus) un darbības, kuras pašas par sevi ir legālas, bet par kurām vai nu netiek ziņots, vai tiek ziņots nepilnīgi ar mērķi izvairīties no nodokļu maksāšanas.

Fiziskais kapitāls (saražotās vērtības) – Physical capital (produced assets). Celtais, iekārtas un mehānismi, kas tiek

izmantoti ražošanā, kā arī izejvielu, pusfabrikātu un gatavo preču krājumi.

Hlorflorigleklis – chlorofluorocarbons. Daudzas mākslīgas, ne pārāk dārgas gāzes, kas kalpo kā dzesinātāji saldētavu iekārtās un gaisa kondicionieros un kā smidzinājuma dzinējspēks no aerosola baloniņiem.

Kaut gan sākotnēji šīs gāzes tika uzskatītas par nekaitīgām, zinātnieki ir noskaidrojuši, ka hlorflorigleklis uzkrājas (akumulējas) zemes atmosfērā un iznīcina *ozona* aizsargslāni. Tās funkcionē līdzīgi “siltumnīcas efektam”, veidojot slazdu saules karstumam, aizturot atmosfērā zemes izstaroto enerģiju (sk. *siltumnīcu gāzes*). Mūsdienās hlorflorigleklļa lietošanu kontrolē Monreālas protokols, kas ir daudzu valstu parakstīta starptautiska vienošanās.

Iedzīvotāju dabiskā pieauguma koeficients – Natural population increase rate. Starpība starp *dzimstības koeficientu* un *mirstības koeficientu* attiecīgajā laika periodā. Sk. arī *iedzīvotāju skaita pieauguma koeficients (Population growth rate)*.

Iedzīvotāju skaita pieauguma temps – Population growth rate. Iedzīvotāju skaita pieaugums valstī noteiktā laika periodā, parasti gada laikā, kas izteikts procentos no iedzīvotāju kopskaita perioda sākumā. To veido starpība starp *dzimstības un mirstības rādītājiem* attiecīgajā laika periodā (*iedzīvotāju dabiskais pieaugums*) un starpība starp iecelotāju un no valsts izbraukušo skaitu (migrācijas saldo).

Iekšzemes kopējās investīcijas – Gross domestic investment. Papildu izdevumi valsts *fiziskā kapitāla* atjaunošanai un palielināšanai plus preču krājumu līmeņa izmaiņas. Aprēķina naudas izteiksmē un procentos no IKP. Iekšzemes kopējās investīcijas kopā ar *ārvalstu tiešajām investīcijām* ir svarīgs valsts *ekonomikas izaugsmes un ekonomikas attīstības avots*.

Iekšzemes kopējie uzkrājumi – Gross domestic savings. Statistikas rādītājs, ko aprēķina *kā iekšzemes kopprodukta (IKP)* un privātā un valsts patēriņa starpību. Aprēķina naudas izteiksmē un procentos no IKP. Iekšzemes kopējais uzkrājums, izteikts procentos no IKP, parāda iespējamo nacionālo (iekšzemes un ārvalstu) investīciju potenciālu. Sk. arī *uzkrājumi (savings)*.

Iekšzemes kopprodukts (IKP) – Gross domestic product (GDP). Kalendārā gada laikā valsts teritorijā saražoto visu galapreču un *pakalpojumu* tirgus vērtība (sk. arī *nacionālais kopprodukts, NKP*).

Visbiežāk izmanto divas dažādas IKP aprēķināšanas metodes: 1) summējot kopā visus gūtos ienākumus tautsaimniecībā – darba algu, procentu maksājumus, peļņu un renti; 2) summējot kopā visu veidu izdevumus – patēriņu, *investīcijas*, valdības izdevumus un tīro eksportu (ieņēmumi no eksporta mīnus izdevumi par importu). Jāievēro, ka, no teorētiskā aspekta raugoties, pēc abām metodēm aprēķinātajiem skaitļiem ir jābūt vienādiem, jo vienas personas izdevumi vienmēr būs

kāda cita ienākumi. Līdz ar to izdevumu summai ir jābūt vienādei ar ienākumu summu.

Ienākums uz vienu iedzīvotāju – *Income per capita*. Sk. *iekšzemes kopprodukts (IKP)* un *NKP uz vienu iedzīvotāju*.

IKP – GDP. Sk. *iekšzemes kopprodukts*.

Ilgtermiņa attīstība – *Sustainable development*. Saskaņā ar Apvienoto Nāciju Organizācijas Vides un attīstības komisijas 1987. gada formulējumu attīstība ir ilgtermiņa, ja tā “apmierina pašreizējās vajadzības, neapdraudot nākamo paaudžu iespējas apmierināt to vajadzības”. Saskaņā ar praktiskāku definīciju, kuru izmanto *Pasaules banka*, ilgtermiņa attīstība ir “aktīvu kopuma vadišanas process, lai saglabātu un vairotu cilvēku iespējas”.

Ilgtermiņa attīstība ir ekonomiskā, vides un sociālā ilgtermiņa spēja, kas var tikt panākta, saprātīgi pārvaldot *fizisko, dabas un cilvēcisko kapitālu*. Sk. 1. un 16. nodaļu.

Importa kvotas – *Import quotas*. Valsts noteiktie starptautiskās tirdzniecības kvantitatīvie ierobežojumi konkrētu preču vai pakalpojumu importam. Līdzīgi kā *importa tarifus* valdības lieto kvotas ar mērķi aizsargāt iekšzemes nozares no ārvalstu konkurences.

Importa tarifi – *Import tariffs*. Īpaši nodokļi, ko uzliek noteiktām importētām precēm vai pakalpojumiem. Tos var iekasēt procenta veidā no importa preču vērtības vai kā noteiktas fiksētas summas lielumu no importētās produkcijas vienības. Muitas tarifu izmanto, lai palielinātu valsts ieņēmumus un aizsargātu iekšzemes nozares no ārvalstu konkurences.

Industrializācija – *Industrialization*. Valsts ekonomikas attīstības periods, kam raksturīgs rūpniecības straujāks pieaugums salīdzinājumā ar *lauksaimniecību* un pakāpeniska vadošās lomas pārņemšana kopējā tautsaimniecības struktūrā.

Industriālās valstis – *Industrial countries*. Sk. *attīstītās valstis*.

Investīcijas – *Investment*. Individu, uzņēmumu vai valdību izdevumi ar mērķi palielināt savu *kapitālu*. No individuālo ekonomisko subjektu viedokļa par investīcijām tiek uzskatīta arī īpašuma tiesību iegāde uz jau eksistējošu kapitālu. Taču no valsts viedokļa kopumā par investīcijām tiek uzskatīti ieguldījumi tikai jauna kapitāla veidošanā. Investīcijas ir *ekonomikas izaugsmes* nepieciešams nosacījums. Sk. *uzkrājumi (savings)*, *iekšzemes kopējie uzkrājumi (gross domestic savings)*, *iekšzemes kopējās investīcijas (gross domestic investment)*.

Iztikas minimums – *Subsistence minimum*. Sk. *nabadzības sliekšnis*.

Jaundzimušo paredzamais mūža ilgums – *Life expectancy of birth*. Vidējais gadu skaits, kurus varētu nodzīvot jaundzimušais bērns, ja apstākļi viņa dzīvības

saglabāšanai paliktu tādi, kādi tie bija attiecīgajā vecuma grupā viņa dzimšanas gadā. Šis rādītājs atspoguļo vides stāvokli valstī, iedzīvotāju veselību, viņu dzīves apstākļus un veselības aprūpes kvalitāti.

Kapitāla uzkrāšana – *Accumulation of capital*. Kapitāla aktīvu (vērtības) palielināšanas process *investīciju* veidā.

Kapitāls (kapitāla aktīvi) – *Capital (capital assets)*. Uzkrātā bagātība, ko lieto, lai ražotu preces un sniegtu pakalpojumus. Mūsdienu ekonomisti kapitālu iedala *fiziskajā kapitālā (saražotās vērtības – aktīvi)*, *dabas kapitālā* un *cilvēciskajā kapitālā*.

Kopējais auglības koeficients – *Total fertility rate*. Vidējais bērnu skaits uz vienu sievieti viņas dzīves laikā. Laikposmā no 1980. līdz 1999. gadam vidējais auglības koeficients *valstīs ar zemu un vidēju ienākumu līmeni* ir samazinājies no 4,1 līdz 2,9; *valstīs ar augstu ienākumu līmeni* – no 1,8 līdz 1,7.

Lauksaimniecība – *Agriculture*. Tautsaimniecības sektors, kas ietver augkopību, lopkopību, medniecību, mežsaimniecību un zvejniecību.

Liberalizācija (tirgus, tirdzniecības, ekonomiskās politikas u. tml.) – *Liberalization (of markets, trade, economic policy)*. Tirgus ekonomikas “atbrīvošana” no valsts kontroles, lai tā varētu attīstīties pašregulēšanās veidā. Piemēram, cenu un darba algu valsts kontroles atcelšana, importa kvotu, nodokļu un *importa tarifu* samazināšana. Liberalizācija nepavisam nenozīmē, ka tiek pilnīgi noliegta ekonomikas valstiskās regulēšanas loma.

Militarizācija – *Militarization*. Valsts ekonomikas orientēšana uz ražošanas attīstību militārām vajadzībām. Pretējs process *demilitarizācijai*.

Mirstības koeficients – *Death rate*. Iedzīvotāju īpatnsvars, kas nomiruši gada laikā, vai arī nomirušo cilvēku skaits uz 1000 iedzīvotājiem.

Nabadzības sliekšnis – *Poverty line*. Minimālais ienākums, kas vajadzīgs, lai apmaksātu pirmās nepieciešamības preces (pārtiku, apģērbu un mājokli), kā arī lai apmierinātu svarīgākās sociāli kulturālās vajadzības. Tiek saukts arī par *izdzīvošanas minimumu (subsistence minimum)*. Dažādās valstīs nabadzības sliekšnis ir atšķirīgs lielums. Tas mainās arī laika gaitā.

Nacionālais kopprodukts (NKP) – *Gross national product (GNP)*. Kalendārā gada laikā valsts teritorijā saražoto visu galapreču un pakalpojumu tirgus vērtība (*iekšzemes kopprodukts*) plus ienākumi, ko saņem valsts rezidenti ārzemēs, mīnus ienākumi, ko saņem nerezidenti jeb citu valstu iedzīvotāji. NKP var būt daudz mazāks nekā IKP, ja no valsts ražošanas iegūto ienākumu ārvalstu iedzīvotāji vai firmas izved uz ārzemēm. Gadījumā ja valsts iedzīvotāju vai firmu

rīcībā ir daudz citu valstu firmu vai valdības akciju un vērtspapīru un no tiem tiek saņemts ienākums, NKP var būt lielāks nekā IKP. Lielākajā daļā valstu atšķirības starp šiem diviem statistikas rādītājiem ir nelielas (sk. 2. nodaļu).

Ja no kopējās galaprodukta summas tiek atskaitīta ražošanas procesā izlietotā kapitāla nolietojuma vērtība, iegūst rādītāju, ko sauc par **tīro (neto) iekšzemes produktu – net domestic product (NDP)**, kas pazīstams arī kā **nacionālais ienākums – national income**. Vārdi “produkts” un “ienākums” tiek lietoti kā aizstājēji, tāpēc NKP uz vienu iedzīvotāju tiek saukts arī par *ienākumu uz vienu iedzīvotāju*.

Nacionālais kopprodukts (NKP) uz vienu iedzīvotāju – GNP per capita. Aprēķina, *nacionālo kopproduktu (NKP)* izdalot ar valsts iedzīvotāju kopskaitu. Šis rādītājs parāda, cik daudz NKP saņemtu katrs iedzīvotājs, ja tas tiktu sadalīts visiem vienlīdzīgi. Šo rādītāju sauc arī par *ienākumu uz vienu iedzīvotāju (income per capita)*.

Abi rādītāji – IKP un NKP – ir aptuveni valsts labklājības raksturotāji, jo tie a) neatspoguļo, cik taisnīgi tiek sadalīts valsts ienākums; b) neuzskaita zaudējumus, ko nodara ražošanas dabas resursiem un videi, to piesārņojot; c) neatspoguļo visus nesamaksātos darbus savas ģimenes aprūpei un *ēnu ekonomikas* veidā plaši izvērstos darbiņus; d) vienādu nozīmi piešķir vērtīgām un veselībai kaitīgām precēm (piemēram, medikamentiem un cigaretēm vai ķīmiskajiem ieročiem), vienlaikus ignorējot arī to vērtīgumu, ko dod cilvēkam brīvais laiks un brīvība.

NKP uz vienu iedzīvotāju lietderīgi lietot, lai noteiktu valsts ekonomikas produktivitāti, nevis cilvēku labklājību vai valsts panākumus tās attīstībā, jo tas neparāda, kas ir saražots (vai ir sniegts kaitīgs vai arī vērtīgs ieguldījums vispārējā labklājībā), cik vienlīdzīgi tiek sadalīts valsts ienākums un kādas ir ražošanas ekoloģiskās un sociālās izmaksas.

Neatjaunojamie dabas resursi – Nonrenewable natural resources. Dabas resursi, kurus nevar aizvietot vai papildināt. Sk. *atjaunojamie dabas resursi*.

NKP – GNP. Sk. *nacionālais kopprodukts*.

Nominālais rādītājs – Nominal indicator. Aprēķina, izmantojot galvenokārt faktiskās cenas jeb cenas, kas ir konkrētajā periodā. Nominālo rādītāju izmaiņas dažkārt atspoguļo tirgus cenu izmaiņas vairāk nekā jebkuras citas izmaiņas (reālo rādītāju izmaiņas). Piemēram, inflācijas periodā nominālā darba alga var pieaugt, bet tās reālā vērtība samazināsies.

No zemes dzīlēm iegūtais kurināmais – Fossil fuels. Akmeņogles, dabasgāze, nafta un citi naftas produkti, kuri veidojas no dzīvniekiem un augiem, kas gājuši bojā pirms miljoniem gadu. No zemes dzīlēm iegūtais kurināmais tiek pieskaitīts pie *neatjaunojamajiem* enerģijas veidiem.

Oficiālās palīdzības saldo – Net official assistance. Dāvinājumi un aizdevumi ar atvieglotiem noteikumiem, kurus izsniedz donorvalstu valdības, lai nodrošinātu *ekonomikas attīstību* un labklājību valstīm, kas saņem palīdzību, atskaitot aizdevumu atmaksas par to pašu laikposmu.

Ogļskābās gāzes piesārņojums uz vienu iedzīvotāju – Carbon dioxide emissions per capita. Nosaka, izdalot ogļskābās gāzes daudzumu tonnās, kas iekļūst atmosfērā noteiktā laika periodā, parasti gada laikā, ar šis valsts iedzīvotāju kopskaitu. Daudz ogļskābās gāzes rodas, ja cilvēki dedzina *no zemes dzīlēm iegūto kurināmo* un biomasas (piemēram, malku), lai iegūtu enerģiju rūpnieciskai ražošanai, transportam, apkurei, ēdiena pagatavošanai un citām darbībām.

Ozons – Ozone. Gāze, kas, atrodoties zemākajos slāņos, piesārņo atmosfēru. Augstos atmosfēras slāņos ozons veido plānu kārtu, tādējādi aizsargājot planētu no kaitīgās saules radiācijas. Zinātnieki ir noskaidrojuši, ka *hloroflorogleklis* veicina šā aizsargslāņa nojaukšanu.

Pakalpojumi – Services. Netaustāmi produkti, ko iespējams ražot un patērēt vienlaikus. Piemēram, ja skolotājs vada stundu, viņš ražo izglītojošo pakalpojumu, bet skolēni to patērē. Tas viss notiek vienlaikus. Tautsaimniecības pakalpojumu sektors aptver vairumtirdzniecību un mazumtirdzniecību, restorānus un viesnīcas, transportu, noliktavas un sakarus, finanses, apdrošināšanu, nekustamo īpašumu un uzņēmējdarbības pakalpojumus, kā arī sociālos (piemēram, izglītība un veselības aprūpe) un personiskos pakalpojumus.

Pamatskolas skolēnu kopskaita koeficients – Gross primary school enrollment ratio. Aprēķina kā kopējo pamatskolā uzņemto skolēnu skaita attiecību pret bērnu skaitu pamatskolas vecumā – parasti no sešiem līdz vienpadsmit gadiem. **Vidusskolas skolēnu kopskaita koeficients – Gross secondary school enrollment ratio.** Aprēķina līdzīgā veidā kā iepriekšējo rādītāju, izņemot to, ka šajā grupā skolēnu vecums ir no 12 līdz 17 gadiem. **Augstskolas studentu kopskaita koeficients – Gross tertiary education enrollment ratio.** Aprēķina, vadoties no iedzīvotāju skaita vecuma grupā, kas atbilst piecu gadu periodam pēc vidusskolas absolvēšanas. Šis rādītājs var pārsniegt simt procentus, jo daži mācību iestādēs uzņemtie skolēni un studenti ir jaunāki vai vecāki par attiecīgo vecuma grupu.

Pasaules banka – World Bank. Starptautiska kredītu organizācija. Tās īpašnieki ir 181 dalībvalsts valdības. Pasaules bankas mērķis ir samazināt nabadzību un uzlabot cilvēku dzīves kvalitāti, nostiprinot dalībvalstu ekonomiku un veicinot to *ilgtspējīgu attīstību*. Nabadzīgām valstīm Pasaules banka izsniedz bezprocentu aizdevumus ar atmaksas termiņu līdz 50 gadiem. Pārējās attīstības un pārejas ekonomikas dalībvalstīs saņem aizdevumus uz termiņu no 15 līdz 20 gadiem. Šo aizdevumu procenta likme ir zemāka nekā komercbanku aizdevumiem.

Pasaules bankas aizdevumi sasniedz 20 miljardus ASV dolāru gadā. Tā finansē attīstības projektus, nodrošina tehnisko palīdzību un sniedz konsultācijas, kā arī veicina investīciju un aizdevumu piesaisti no citiem avotiem.

Pasaules tirdzniecības organizācija (PTO) – World Trade Organization (WTO). Starptautiska organizācija, kas dibināta 1995. gada 1. janvārī kā *Vispārējās vienošanās par tirdzniecību un tarifem – General Agreement on Trade and*

Tariffs pārmantotāja. PTO darbojas kā daudzpusējo tirdzniecības sarunu forums un palīdz dalībvalstīm tirdzniecības strīdu risināšanā.

Pieaugušo iedzīvotāju analfabētisms – *Adult illiteracy*. Iedzīvotāju īpatsvars vecumā no 15 gadiem un vecāki, kas nevar ar izpratni izlasīt un uzrakstīt vienkāršus teikumus par savu ikdienas dzīvi.

Pirkjspējas paritāte (PP) – *Purchasing power parity (PPP) conversion factor*. Valsts naudas vienību skaits, kāds nepieciešams, lai nopirktu iekšzemes tirgū tādu pašu preču un pakalpojumu daudzumu, kādu varētu nopirkt par vienu dolāru Amerikas Savienoto Valstu tirgū.

Ar pirkjspējas paritātes koeficienta palīdzību iespējams, piemēram, valsts *nominālo* NKP uz vienu iedzīvotāju, kas izteikts ASV dolāros pēc valsts tekošā valūtas apmaiņas kursa, pārvērst *reālajā* NKP uz vienu iedzīvotāju, kas izteikts tā saucamajos starptautiskajos dolāros jeb PP dolāros, ņemot vērā vienādu preču cenu atšķirības nacionālajos tirgos. Tāpēc NKP, novērtēts pēc PP (t. i., izteikts starptautiskajos dolāros), dod iespēju labāk salīdzināt vidējā ienākuma vai patēriņa līmeni starp valstīm.

Attīstības valstīs reālais NKP uz vienu iedzīvotāju parasti ir augstāks nekā nominālais NKP, jo cenas šajās valstīs ir zemākas. *Attīstītajās valstīs* ir vērojama pretēja aina (sk. 2. nodaļu).

Portfeļinvestīcijas – *Portfolio investment*. Nopirktie vērtspapīri un akcijas, kas atšķirībā no tiešajām investīcijām nerada investoros ilgstošu ieinteresētību vai uzņēmuma pārvaldes efektīvu kontroli. Sk. *ārvalstu tiešās investīcijas*.

Postindustrializācija – *Postindustrialization*. Valsts *ekonomikas attīstības* periods, kas seko pēc *industrializācijas*. To raksturo *pakalpojumu* sektora vadošā loma tautsaimniecībā.

Primārās preces – *Primary goods*. Dēvē arī par darba priekšmetiem. Preces, kas tiek pārdotas patēriņam vai ražošanas vajadzībām neapstrādātā veidā (t. i., tādā veidā, kādā tās ir pieejamas dabā). Piemēram, nafta, ogles, dzelzsrūda un lauksaimniecības produkti – graudi vai kokvilna.

Privātā kapitāla plūsmas saldo – *Net private (capital) flows*. Tirgus apstākļos privātā sektora finansētā kapitāla ieplūde valstī, atskaitot līdzīgu kapitāla kustību, kas aizplūst no valsts. Privātā kapitāla plūsmas saldo piemērs ir tīrās *portfeļinvestīcijas* – ārzemju investoru nopirkto akciju un vērtspapīru vērtība mīnus viņiem pārdoto akciju un vērtspapīru vērtība.

Produktivitāte (ražīgums, efektivitāte) – *Productivity*. Mēri ar saražoto preču un *pakalpojumu* daudzumu uz vienu ražošanā ieguldīto vienību, piemēram, vienu strādnieku (darba ražīgums), vienu enerģijas vienību (kā NKP uz vienu enerģijas vienību) vai kombinētu visu *ražošanas resursu* vienību (sk. 2. nodaļu).

Protekcjonisms – *Protectionism*. *Importa tarifu, importa kvotu* un citu netarifu barjeru izmantošana, lai ierobežotu

importa ieplūšanu valstī. Tā ir pretēja “brīvās tirdzniecības” politikai. Protekcjonisma politika var kalpot vairākiem mērķiem, piemēram:

- lai aizsargātu “stratēģiskas nozīmes” nozares, piemēram, lauksaimniecību, bez kuras valsts būtu neaizsargāta gadījumā, ja izraisītos karš;
- lai aizsargātu jaunas nozares līdz brīdim, kamēr tās ir pietiekami labi attīstītas un var konkurēt ar līdzīgām citu valstu nozarēm;
- lai pieņemtu pretprasību tirdzniecības partnervalstīm, ja tās lieto protekcjonisma politiku.

Kopš Otrā pasaules kara beigām, *Vispārējās vienošanās par tirdzniecību un tarifiem* pārrunu rezultātā lielākajā daļā valstu ir sasniegts ievērojams progress protekcjonisma samazināšanā.

Ražošanas resursi – *Production resources*. Jebkurai ražošanai nepieciešamie pamatnosacījumi. Klasiskās ekonomikas pārstāvji apskatīja trīs ražošanas faktorus – darbu, kapitālu un zemi. Pēdējā laikā ekonomisti arvien biežāk runā par trim kapitāla veidiem: *fizisko* (vai *saražoto*) *kapitālu*, *cilvēcisko kapitālu* un *dabas kapitālu*.

Reālais rādītājs – *Real indicator*. Ekonomiskais rādītājs, ko aprēķina, izmantojot noteikta “bāzes gada” cenas. Šāda aprēķināšanas metode ļauj kontrolēt notiekošās tirgus cenu līmeņa izmaiņas un atspoguļot arī citu interesējošo procesu izmaiņas. Reālos rādītājus aprēķina ar *pirkspējas paritātes (PP) koeficientu* palīdzību, *nominālie* rādītāji tiek konvertēti ASV dolāros, izmantojot tekošos valūtas maiņas kursus.

Rūpniecība – *Industry*. Tautsaimniecības nozare, kas aptver iegūstošo rūpniecību, apstrādājošo rūpniecību, enerģētiku, celtniecību, gāzes un ūdensapgādi.

Sabiedriskās preces – *Public goods*. Pretēji “privātajām precēm” sabiedriskās preces ir “ārpus konkurences” – ja viena persona tās patērē, to piedāvājums citām personām nesamazinās un “nav izslēdzamas” – cilvēki nevar izvairīties no to patērēšanas. Šis pazīmes padara neiespējamu noteikt maksu par sabiedrisko preču patēriņu, tāpēc privātais sektors nav ieinteresēts tās ražot un piedāvāt tirgū. Tās parasti nodrošina valsts. Valsts aizsardzība ir nacionālas sabiedriskās preces piemērs, jo labumu no tās gūst visi valsts iedzīvotāji. Salīdzinājumam cits piemērs. Lauku ceļi ir vietēja (lokāla) sabiedriskā prece, un labumu no tās gūst neliela cilvēku grupa. Abos gadījumos valsts intervence (iedzīvotāju nodrošināšana ar sabiedriskajām precēm) ir ekonomiski pamatota privātā sektora pasivitātes dēļ.

Salīdzinošā (relatīvā) priekšrocība – *Comparative advantage*. Ideju par to, ka katrai valstij ir kāda salīdzinošā priekšrocība, pirmais formulēja angļu ekonomists – klasiskās ekonomiskās skolas pārstāvis Deivids Rikardo. Ekonomikas subjekti – atsevišķi indivīdi vai valstis – var sasniegt savas darbības visaugstāko efektivitāti, ja viņi specializējas to darbu veikšanā, kurus spēj izdarīt salīdzināmi (relatīvi) labāk nekā citus darbus. Šī ideja īpaši svarīga ir starptautiskajā tirdzniecībā.

Deivids Rikardo pierādīja, ka valsts iegūst no starptautiskās specializācijas un tirdzniecības, ja tā specializējas to preču un *pakalpojumu* ražošanā, ko tā var ražot ar augstāku efektivitāti (zemākām izmaksām, izmantojot mazāk *fiziskā, cilvēciskā* un *dabas kapitāla*) salīdzinājumā ar citām precēm un pakalpojumiem. Turklāt valsts iegūst pat tajā gadījumā, ja tai nevienā nozarē nav *absolūto priekšrocību*, t. i., visu preču un pakalpojumu ražošanas izmaksas ir augstākas nekā tajās valstīs, ar kurām tā tirgojas.

Saražotās vērtības – Produced assets. Sk. *fiziskais kapitāls*.

Siltumnīcas gāzes – Greenhouse gases. Gāzes, kas aiztur saules siltumu planētas atmosfērā, radot siltumnīcas efektu, kas varētu būt globālas sasilšanas cēlonis. Siltumnīcas gāzes, piemēram, ir ūdens tvaiki, oglekļa dioksīds, metāns, smieklu gāze, ozons, hloroflorogleklis.

Skolēnu un studentu kopskaita koeficients – Gross enrollment ratio. Kopējais skolēnu un studentu skaits, kas uzņemti noteikta līmeņa mācību iestādēs, izteikts procentos no iedzīvotāju skaita attiecīgajā vecuma grupā, kas oficiāli atbilst šim līmenim. Šis rādītājs var pārsniegt simt procentus, ja daži uzņemtie mācību iestādēs skolēni un studenti ir jaunāki vai vecāki par konkrēto vecuma grupu.

Starptautiskais nabadzības sliekšnis – International poverty line. 1990. gadā Pasaules bankas noteiktais vienas personas ienākumu līmenis – viens ASV dolārs dienā, vadoties no 1985. gada dolāra starptautiskās *pirktspējas paritātes (PP)*, pēc kura var noteikt, kuri cilvēki pasaulē ir nabadzīgi. Persona tiek uzskatīta par nabadzīgu, ja tā dzīvo mājāsaimniecībā, kuras kopējais ienākums vai patēriņš ir zemāks nekā viens dolārs uz cilvēku. Kaut gan nav iespējams izveidot vienotu nabadzības rādītāju, kuru varētu lietot tās salīdzināšanai visās pasaules valstīs, tomēr šāds *nabadzības sliekšnis* plaši tiek izmantots starptautiskajos salīdzinājumos. Dienas iztikas minimums, kas noteikts viena ASV dolāra līmenī vienai personai, ir tuvs nacionālās nabadzības sliekšnim *valstīs ar zemu ienākumu līmeni*, taču tas ir augstāks *valstīs ar augstu ienākumu līmeni*.

Starptautiskais valūtas fonds (SVF) – International Monetary Fund (IMF). Starptautiska organizācija, kas dibināta 1944. gadā vienlaikus ar *Pasaules banku* nolūkā sekmēt starptautisko monetāro sadarbību, veicināt starptautiskās tirdzniecības paplašināšanu un tās līdzsvarotu izaugsmi, novēršot ārvalstu valūtas tirgus ierobežojumus, nodrošinot valūtu maiņas kursu stabilitāti, kā arī veicinot norēķinus starp SVF dalībvalstīm.

Tautas attīstības indekss – Human development index (HDI). Rādītājs, kas pirmo reizi tika ieteikts un lietots 1990. gada Apvienoto Nāciju Organizācijas Attīstības programmas ziņojumā par tautas attīstību. Apkopo vairākus sociālos rādītājus un var kalpot kā lietderīgs statistikas instruments, lai salīdzinātu tautas attīstības līmeni dažādās valstīs. Tomēr, aprēķinot šo rādītāju, netiek ņemts vērā daudz specifiskas informācijas par konkrētu valsti.

Tirdzniecības nosacījumi – Terms of trade. Attiecība starp eksportējamo un importējamo preču cenām. Piemēram, valstī tirdzniecības nosacījumi pasliktinās, ja eksportējamai produkcijai cenas pazeminās, bet cenas importam pieaug vai paliek nemainīgas. Šādā situācijā, lai nopirktu iepriekšējo importa preču un pakalpojumu daudzumu, nepalielinot valsts ārējo parādu, valstij jāpalielina eksporta apjoms.

Tirgus nepilnības – Market failures. Apstākļu kopums, kuriem esot tirgus ekonomika nav spējīga darboties efektīvi. Neregulētā tirgus ekonomikā cilvēkus negatīvi varētu ietekmēt, piemēram, *sabiedrisko preču* un produktu ar pozitīvu ārējo efektu nepietiekamība, preču ar negatīvu ārējo efektu pārprodukcija, augstas cenas precēm, ko piedāvā *dabiskie monopoli*, un neadekvāta informācija, piemēram, par preču un *pakalpojumu* īsteno kvalitāti.

Šis tirgus nepilnības, kā arī rūpes par sociālās vienlīdzības nodrošināšanu ir galvenais loģiskais pamatojums par valdības iejaukšanos ekonomikā. Kaut gan arī vienmēr ir “valdības nepilnību” risks, t. i., risks, ka nepareizi politiskie procesi un institucionālās struktūras var aizkavēt valdības labos nodomus, lai paaugstinātu cilvēku sociālo labklājību.

Transferts maksājumi – Transfer payments. Valdības maksājumi iedzīvotājiem ar mērķi pārdalīt viņu pirktspēju. Piemērs – pensijas, bezdarba pabalsti un sociālā palīdzība maznodrošinātajiem.

Uzkrājumi – Savings. Ienākumu daļa, kas netiek izlietota kārtējam patēriņam. Sk. arī *iekšzemes kopējie uzkrājumi* un *iekšzemes kopējās investīcijas*.

Valstis ar augstu ienākumu līmeni – High - income countries. Atbilstoši Pasaules bankas sadalījumam tās ir valstis, kurās NKP uz vienu iedzīvotāju 1999. gadā bija 9266 ASV dolāri un vairāk. Šajā grupā ietilpst visas *attīstītās valstis* un *attīstības valstis ar augstu ienākumu līmeni*.

Valstis ar pārejas ekonomiku (pārejas perioda valstis, pārejas ekonomikas valstis) – Countries with transition economies (transition countries, transition economies). Šis termins visbiežāk tiek attiecināts uz valstīm, kurās notiek pārejas process no centralizētās plānveida ekonomikas (komandekonomikas) uz tirgus ekonomiku. Šajās valstīs dzīvo aptuveni viena trešdaļa pasaules iedzīvotāju. Šo valstu grupā ietilpst neatkarību ieguvušās bijušās Padomju Savienības (PSRS) valstis, Ķīna, Mongolija, Vjetnama, Centrālās un Austrumeiropas valstis.

Valstis ar vidēju ienākumu līmeni – Middle - income countries. Atbilstoši Pasaules bankas sadalījumam tās ir valstis, kurās NKP uz vienu iedzīvotāju 1999. gadā bija vairāk nekā 756 ASV dolāri, bet mazāk nekā 9265 ASV dolāri. Šīs valstis sīkāk iedalās kā valstis ar zemāku vidēju ienākumu līmeni (no 756 līdz 2995 ASV dolāriem) un valstis ar augstāku vidēju ienākumu līmeni (no 2996 līdz 9265 ASV dolāriem).

Valstis ar zemu ienākumu līmeni – Low - income countries. Atbilstoši Pasaules bankas sadalījumam tās ir valstis,

kurās NKP uz vienu iedzīvotāju 1999. gadā bija 755 ASV dolāri vai mazāk.

Vispārējā vienošanās par tirdzniecību un tarifiem – *General Agreement on Trade and Tariffs (GATT)*. Starptautiska organizācija, kas dibināta 1947. gadā ar mērķi samazināt protekcionismu un veicināt brīvu tirdzniecību starp valstīm. Starptautisko sarunu gaitā astoņos saietos tika sasniegti ievērojami panākumi importa muitas tarifu, kvotu un citu netaarifū šķēršļu samazināšanā tirdzniecībā. Pēdējā, Urugvajas, saieta sarunu gaitā par tirdzniecību (1986. – 1994. gadā) apspriešanai tika iekļauta aizliegumu samazināšana *ārvalstu investīcijām* un pakalpojumiem tirdzniecībā, kā arī banku, apdrošināšanas, transporta, tūrisma, telekomunikāciju pakalpojumiem. 1995. gadā Vispārējā vienošanās par tirdz-

niecību un tarifiem tika pārveidota par *Pasaules tirdzniecības organizāciju (PTO)*.

Viszemāk attīstītās valstis – *Least developed countries*. *Valstis ar zemu ienākumu līmeni*, kurās saskaņā ar Apvienoto Nāciju Organizācijas viedokli ir ilgstošas *ekonomikas izaugsmes* grūtības, piemēram, zems cilvēku resursu attīstības līmenis un nopietni ekonomikas struktūras trūkumi. Viszemāk attīstīto valstu saraksta izveidošanas galvenais mērķis ir informēt donororganizācijas un donorvalstis, uz kuriem tām pirmām kārtām būtu jānovirza ārvalstu palīdzība.

Zīdaiņu mirstības koeficients – *Infant mortality rate*. Zīdaiņu skaits, kas nomirst, nesaņieguši viena gada vecumu, uz 1000 jaundzimušajiem bērniem.